

УДК 342.95

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-88-91

Манжула Андрій Анатолійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
mors200708@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4662-9376

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА СЛУЖБОЮ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються основні аспекти, що забезпечують національну безпеку України. Основна увага приділяється ролі та функціям органів публічної влади, зокрема Служби безпеки України, у формуванні та реалізації національної безпеки.

Акцентовано увагу, що вдосконалення правових механізмів і організаційних структур, які забезпечують національну безпеку, вимагають ефективного функціонування системи національної безпеки та чіткого правового регулювання цієї сфери.

Визначено, що забезпечення національної безпеки є найважливішою умовою побудови демократичної правової держави, в якій досягається стійкий, прогресивний і збалансований розвиток особистості, суспільства та держави на принципах законності, поваги та дотримання прав і свобод людини та громадянина, взаємної відповідальності особи, суспільства та держави щодо забезпечення безпеки, гуманізму та відкритості.

Зазначено, що для ефективного функціонування системи національної безпеки важлива координація між різними відомствами. Це досягається через створення міжвідомчих комісій та координаційних рад, які забезпечують взаємодію різних органів влади. Важливу роль відіграє міжнародна співпраця, яка дозволяє обмінюватися досвідом, отримувати підтримку від міжнародних партнерів та спільно протидіяти глобальним загрозам.

Зроблено висновок, що адміністративно-правові засади забезпечення національної безпеки в Україні є складним і багатогранним питанням, яке вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових викликів. Органи публічної влади та Служба безпеки України відіграють ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи захист державних інтересів та безпеку громадян. Реформування та модернізація системи національної безпеки є необхідними умовами для ефективного реагування на сучасні загрози та забезпечення стабільного розвитку держави.

Ключові слова: Служба безпеки України, національна безпека, адміністративно-правове забезпечення, органи публічної влади, повноваження, реалізація державної політики, захист державних інтересів.

Manzhula A. ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF ENSURING NATIONAL SECURITY BY PUBLIC GOVERNMENT BODIES AND THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE

The article examines the main aspects that ensure the national security of Ukraine. The main attention is paid to the role and functions of public authorities, in particular the Security Service of Ukraine, in the formation and implementation of national security.

It was emphasized that the improvement of legal mechanisms and organizational structures that ensure national security require effective functioning of the national security system and clear legal regulation of this area.

It was determined that the provision of national security is the most important condition for building a democratic legal state, in which sustainable, progressive and balanced development of the individual, society and the state is achieved on the principles of legality, respect and observance of the rights and freedoms of man and citizen, mutual responsibility of the individual, society and the state for ensuring security, humanity and openness.

It was noted that coordination between various departments is important for the effective functioning of the national security system. This is achieved through the creation of interdepartmental commissions and coordination councils that ensure the interaction of various authorities. An important role is played by international cooperation, which makes it possible to exchange experience, receive support from international partners and jointly counter global threats.

It was concluded that the administrative and legal principles of ensuring national security in Ukraine is a complex and multifaceted issue that requires constant improvement and adaptation to new challenges. Public authorities and the Security Service of Ukraine play a key role in this process, ensuring the protection of state interests and the safety of citizens. Reforming and modernizing the national security system are necessary conditions for effective response to modern threats and ensuring the stable development of the state.

Key words: Security Service of Ukraine, national security, administrative and legal support, public authorities, powers, implementation of state policy, protection of state interests.

Постановка проблеми. Дослідження адміністративно-правових засад забезпечення національної безпеки органами публічної влади та Службою безпеки України відіграє важливу роль в умовах сучасних викликів і загроз, що стоять перед Україною. Ця тема є актуальною через постійну необхідність у вдосконаленні правових механізмів і організаційних структур, які забезпечують національну безпеку,

оскільки складна геополітична ситуація, гібридні війни, кіберзагрози та внутрішні виклики вимагають ефективного функціонування системи національної безпеки та чіткого правового регулювання цієї сфери.

Адміністративно-правові засади забезпечення національної безпеки визначають, яким чином органи публічної влади та СБУ виконують свої функції. Вони включають законодавчі акти, нормативно-правові документи, а також процедурні правила, які регламентують діяльність цих органів. Вивчення цих аспектів дозволяє зрозуміти, як формуються та реалізуються політика і стратегія національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою вивчення питань адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади та Служби безпеки України і у сфері забезпечення національної безпеки стали публікації провідних науковців: М. Ануфрієва, В. Антонова, Ю.Бабкова, С. Белай, Ю. Битяка, А. Каленського, В. Кондратенко, М. Корнієнко, В. Ліпкан, А.Михненко, А. Мосейко, В. Настюк, С.Пономарьова, Є. Смірнова, К. Тарасенко, В. Ткаченко, М.Цюрупа, В.Ясинської та інші.

Метою статті є розкриття основних аспектів адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади та Служби безпеки України у сфері забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національною безпекою являється показник здатності суспільства й держави, що захищають національні інтереси самостійно чи разом з іншими дружніми країнами (народами, націями), стримувати або усувати внутрішні й зовнішні загрози національному суверенітету, територіальній цілісності, соціальному ладу, економічному розвитку, іншим важливим елементам духовної й матеріальної життєдіяльності; ступінь захищеності інтересів особистості, суспільства й держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Забезпеченню національної безпеки сприяє миролюбний характер взаємовідносин держави (народу, нації) з іншими державами (народами, націями). Зміцнення національної безпеки полягає в створенні умов, необхідних для надійного захисту інтересів держави і нації й успішне вирішення політичних, економічних, соціальних та інших завдань, які стоять перед ними [1].

Забезпечення національної безпеки є найважливішою умовою побудови демократичної правової держави, в якій досягається стійкий, прогресивний і збалансований розвиток особистості, суспільства та держави на принципах законності, поваги та дотримання прав і свобод людини та громадянина, взаємної відповідальності особи, суспільства та держави щодо забезпечення безпеки, гуманізму та відкритості. Цьому має сприяти чітке функціонування всіх елементів системи забезпечення національної безпеки і, насамперед, її адміністративно-правової складової.

Основою забезпечення національної безпеки в Україні складає Конституція України, яка встановлює базові принципи та права, на яких ґрунтується державна безпека. Конституція України проголосила, що людина, її права та свободи є найвищою цінністю [2]. Визнання, дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина – обов'язок держави. Національна безпека являє собою систему, що складається з різних елементів – цінностей, інтересів, загроз та інших факторів, що самі становлять системи, які розвиваються (елементи системи). Їх правильна диференціація сприяє виробленню стратегії забезпечення національної безпеки [3].

Стратегія національної безпеки, інші концептуальні та доктринальні документи в галузі забезпечення безпеки впливають на адміністративно-правове забезпечення національної безпеки, встановлюючи його пріоритетні завдання та визначаючи основні напрями досягнення узгодженими діями всіх елементів системи забезпечення національної безпеки в межах реалізації державної політики в галузі забезпечення безпеки. Для посилення ролі названих документів у адміністративно-правовому забезпеченні національної безпеки необхідно: встановити сувору ієрархію (взаємну впорядкованість) нормативних актів концептуального і доктринального типу у вигляді «концепція» – «стратегія» – «доктрина», чітко визначивши їхні сутність, зміст і призначення, предмет регулювання; продовжити розроблення теоретико-методологічних основ створення нормативних актів концептуального і доктринального типу в сфері забезпечення національної безпеки; підвищити відповідальність за невиконання або неналежне виконання положень цих документів; своєчасно вносити до них зміни і доповнення відповідно до мінливих умов; забезпечити національну безпеку [5].

Закон України «Про національну безпеку України» визначає загальні принципи, завдання та структуру системи національної безпеки. Він окреслює механізми координації між різними органами публічної влади, визначає роль кожного з них у забезпеченні національної безпеки та встановлює правові основи для їх взаємодії.

Президент України виступає як верховний головнокомандувач та координатор усієї системи національної безпеки. Верховна Рада України затверджує основи національної безпеки, контролює діяльність виконавчих органів та виділяє бюджетні кошти для забезпечення безпеки. Кабінет Міністрів України організовує виконання законодавства у сфері національної безпеки та координує діяльність виконавчих органів.

Відзначимо, що Президенту України належить вирішальна роль у сферах національної безпеки та оборони держави, адже саме він наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах. Визначені Конституцією України повноваження Президента України у сферах національної безпеки і оборони, знайшли своє повторне дублювання у статті 13 Закону України «Про національну безпеку України». Проте зміст її окремих положень сформульований значно ширше ніж у

відповідних нормах Конституції України, а подекуди вони суттєво різняться за своїм змістом.

Аналізуючи дані питання О. Котляренко, зупиняється на пункті 17 статті 106 Конституції України, де перераховані взаємопов'язані певними сферами, але не об'єднані між собою (самостійні) три повноваження Президента України, в межах яких він ухвалює різні за змістом і формою політико-правові рішення. Цим пунктом передбачено, що Президент України: а) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; б) призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; в) здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави. На його думку, привертає увагу те, що Закон України «Про національну безпеку України» передбачає статтю 13 з аналогічною останньому припису, проте нічим не виправдану, назвою «Керівництво у сферах національної безпеки і оборони». Він слушно зазначає, що пріоритетність або необхідність виокремлення цього повноваження не розглядається конституційною нормою. Таким чином, законодавець під час оновлення базового законодавчого акту про національну безпеку запропонував інший шлях вирішення проблемних питань, що існують у правовому полі України стосовно деталізації повноважень Президента України у сферах національної безпеки і оборони, та приурочив їм окрему статтю, використавши для її назви лексему «керівництво». Зміст такого вибору полягає в орієнтації всіх перелічених у статті 13 повноважень Президента України на реалізацію одного повноваження щодо здійснення «керівництва у сферах національної безпеки і оборони», яке у такий спосіб претендує на статус глобального. Проте, у вказаному законі відсутнє його термінологічне визначення, що не виключає довільне тлумачення цього поняття у правозастосовній практиці. Невизначеність такого формулювання і плутанина з його використанням є вкрай небажаною, насамперед з огляду на те, що воно вживається в контексті визначення інших повноважень Президента України. Тим більше, що у вказаних сферах у нас уже величезна кількість проблем, пов'язаних, у тому числі, із неоднозначністю правових норм [4].

Служба безпеки України (СБУ) відіграє ключову роль у захисті державного суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів. Основними завданнями СБУ є боротьба з тероризмом, контррозвідувальна діяльність, захист економічної та інформаційної безпеки. СБУ має широкі повноваження щодо проведення оперативних-розшукових заходів, збирання та аналізу інформації, а також взаємодії з іншими правоохоронними органами.

Для ефективного функціонування системи національної безпеки важлива координація між різними відомствами. Це досягається через створення міжвідомчих комісій та координаційних рад, які забезпечують взаємодію різних органів влади. Важливу роль відіграє міжнародна співпраця, яка дозволяє обмінюватися досвідом, отримувати підтримку від міжнародних партнерів та спільно протидіяти глобальним загрозам.

Сучасний світ стикається з новими типами загроз, серед яких гібридні війни, кіберзагрози та інформаційні атаки. Україна не є винятком і потребує адекватної реакції на ці виклики. Гібридні загрози поєднують у собі військові і не військові методи впливу, що вимагає комплексного підходу до забезпечення безпеки. Кібербезпека стає все більш важливою в умовах цифрової трансформації суспільства. Захист інформаційних систем та критичної інфраструктури є ключовим завданням для держави.

Одним з важливих аспектів є модернізація СБУ та адаптація її діяльності до сучасних викликів і стандартів НАТО. Реформування СБУ повинно ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності та відповідності міжнародним стандартам. Законодавчі ініціативи, спрямовані на удосконалення правової бази, є необхідними для підвищення ефективності системи національної безпеки.

В цілому, реформування органів національної безпеки повинно здійснюватися з урахуванням позитивного досвіду іноземних держав щодо створення систем забезпечення державної безпеки та сучасних загальносвітових тенденцій розвитку таких систем за допомогою: надання пріоритету запобіжним заходам і стратегіям; посилення ролі державних органів та інститутів у забезпеченні безпеки та протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам національній безпеці в галузі державної безпеки, посилення співробітництва з іноземними державами; вдосконалення антитерористичної та контррозвідувальної діяльності, режиму охорони державної таємниці; концентрації інтелектуальних, фінансових і інших ресурсів на пріоритетних напрямках забезпечення національної безпеки в галузі державної безпеки. Реформування органів безпеки має здійснюватися на основі чітко встановлених принципів, найважливішими з яких є: законність; пріоритет прав і свобод людини і громадянина; адекватність державної політики з питань національної безпеки і заходів щодо її реалізації реальним і потенційним загрозам національним інтересам і національній безпеці; позапартійність; гласність, відкритість для демократичного цивільного контролю; науковість; системність; плановість; ефективність

Висновки. Таким чином, адміністративно-правові засади забезпечення національної безпеки в Україні є складним і багатогранним питанням, яке вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових викликів. Органи публічної влади та Служба безпеки України відіграють ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи захист державних інтересів та безпеку громадян. Реформування та модернізація системи національної безпеки є необхідними умовами для ефективного реагування на сучасні загрози та забезпечення стабільного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Соснін О. Розуміння сутності національної безпеки: світоглядно-понятійні й науково-теоретичні засади. *LexInform*. 2021. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/rozuminnya-sutnosti-natsionalnoyi-bezpeky-svitoglyadno-ponyatijni-j-naukovo-teoretychni-zasady-chastyna-1/>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 39. Ст. 351.
4. Котляренко О.П. Характеристика змісту та обсягу повноважень президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/11.pdf>
5. Собакарь А.О., Ковалів М.В. Адміністративно-правові засади діяльності державних органів у сфері забезпечення Національної безпеки. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 156-160. URL: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2016_845_26.pdf
6. Правові основи захисту України від зовнішньої та внутрішньої агресії: навч. посіб. / В. В. Серета, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, М. П. Гурковський. Львів, 2015. 496 с.

REFERENCES:

1. Sosnin, O. (2021). Rozuminnia sutnosti natsionalnoi bezpeky: svitohliadno-poniatini y naukovo-teoretychni zasady. [Understanding the essence of national security: worldview-conceptual and scientific-theoretical foundations]. *lexInform*. Retrieved from: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/rozuminnya-sutnosti-natsionalnoyi-bezpeky-svitoglyadno-ponyatijni-j-naukovo-teoretychni-zasady-chastyna-1/> [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy. (1996, June 28). [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy. (2003, June 19). [On the basics of national security of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 964-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady. № 39*. 351. [in Ukrainian].
4. Kotliarenko, O.P. (2022). Kharakterystyka zmistu ta obsiahu povnovazhen prezydenta Ukrainy yak Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy. [Characterization of the content and scope of the powers of the President of Ukraine as the Supreme Commander of the Armed Forces of Ukraine]. *Elektronne nauкове vydannia «Analitichno-porivnialne pravoznavstvo»*. Retrieved from: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/11.pdf> [in Ukrainian].
5. Sobakar, A.O., Kovaliv M.V. (2016). Administratyvno-pravovi zasady diialnosti derzhavnykh orhaniv u sferi zabezpechennia Natsionalnoi bezpeky. [Administrative and legal principles of the activity of state bodies in the field of ensuring national security]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya : Yurydychni nauky. № 845. 156-160*. Retrieved from: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2016_845_26.pdf [in Ukrainian].
6. Sereda, V.V., Kovaliv, M.V., Yesimov, S.S., Hurkovskiy, M.P. (2015). Pravovi osnovy zakhystu Ukrainy vid zovnishnoi ta vnutrishnoi ahresii. [Legal basis of protection of Ukraine from external and internal aggression]. *Navch. posib. 496*. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.05.2024

УДК 342.95: 614.2

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-91-98

Івахненко Олександр Анатолійович,

кандидат юридичних наук, докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

adam.mikler@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-5494-8512

Новиков Олександр В'ячеславович,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державного будівництва

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

oleksandrnovikov82@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-2885-2648